

*Ольга Зайцева
провідний науковий співробітник Науково-екскурсійного відділу
та сектору методичної роботи МІДЦ*

Коло наукових зацікавлень: історія та етнографія Поділля, топоніміка України

ПРАВОСЛАВНІ ХРАМИ СЕЛА СЕВЕРИНІВКА ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті подано коротку історію православних церков села Северинівка Вінницької області, починаючи з XVIII ст. і до сьогодення.

Ключові слова: *церква, православна громада, церковне життя, Северинівка.*

В статье изложена краткая история православных церквей села Севериновка Винницкой области, начиная с XVIII в. и до сегодняшнего дня.

Ключевые слова: *церковь, православная община, церковная жизнь, Севериновка.*

The article contains a brief history of the Orthodox churches of the village Severynivka, Vinnitsa region, from the eighteenth century to the present times.

Keywords: *church, orthodox community, religious life, Severynivka.*

Село Северинівка розташоване на правому березі р. Рів (іл. 1) (права притока Південного Бугу) на заході Вінницької області, неподалік від районного центру – міста Жмеринки.

Історичні джерела повідомляють, що наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Северин Орловський, дідич двох ключів – Межирівського і Глинського – вирішив заснувати нове село й назвати його на свою честь – так і виникла назва Северинівка. Жителями

Іл. 1. Річка Рів. 2010 р. Фото О. Зайцевої

майбутнього населеного пункту мали стати люди з двох невеликих сіл, що на той час уже занепадали – Молохова (іл. 2) та Війтівців (іл. 3). Села були розташовані на відстані 2–3 км одне від одного, на північний схід від сучасного села Северинівка. Однак противником заснування поряд з новою резиденцією виступив місцевий священик, який зі скаргою поїхав до міста Кам'янця, що на той час було центром Подільської губернії. Не очікуючи на його повернення, підприємливий Орловський протягом трьох днів виконав свій план: старі будівлі було розібрано, землю переорано, жителів переселено, а приходську церкву залишено на місці (оскільки він не вважав за потрібне будувати нову). Повернувшись, священик застав лише пустку, а його прихожани вже мешкали в завчасно побудованих нових будинках села Северинівка. Сталося це близько 1808 року.

Іл. 2. Вигляд на місце розташування Молохова. 2010 р. Фото О. Зайцевої

нове місце церква в Молохові (очевидно, храм у Війтівцях припинив діяльність раніше) залишилася в полі [8, с. 625]. Проводячи ревізію Подільської єпархії в 1831 році, протоієрей Скворцов стосовно цих храмів писав: «В селе Севериновка церквочь без призрения стоит версты на 1,5 от селения. Помещик Орловский перенес два селения на другое место, а церквочь не признал нужным перенести, не построил также и новой церкви» [7, с. 1065].

Майже 30 років Северин Орловський ухилявся від спорудження храму в Северинівці, тому селяни змушені були пристосувати для богослужіння звичайну селянську хату, перетворену на капличку. Лише в 1851 році на кошти поміщика в селі збудували кам'яну Свято-Миколаївську церкву із дзвіницею [3]. Цікаво, що зі старих храмів Молохова та Війтівців збереглися лише дві ікони, а все інше церковне майно безслідно зникло. Відомими були й церковні діячі нового храму. Зокрема, добру репутацію мав священник Олександр Синицький, який прослужив у Северинівці понад 20 років (1854–1875). Щедрим благодійником храму був адміністратор цукрового заводу Єгор Ульянов, який турбувався про покращення побуту місцевих селян. Слава про нього поширювалася й за межами округи.

Наприкінці XIX ст. більшість жителів с. Северинівка були православними (744 чоловіки і 728 жінок), серед інших були католики (62 чоловіки і 66 жінок), іудеї (47 чоловіків і 29 жінок), 1 лютеранин. Католицькі родини, привезені Орловським під час заснування села, згодом злилися з місцевим населенням. Більшість із них прийняли православ'я. Дані про церковну землю на той час містять такі відомості: 3 десятини під садибою, 30 десятин

Про давні церкви, що були в селах Молохів та Війтівці до переселення людей в Северинівку, відомо небагато. Храм у Молохові, освячений на честь святих Козьми і Даміана, був дерев'яним, мав дзвіницю. Місце його розташування на поміщицькому полі ще на початку XX ст. було відзначено старим хрестом. У Війтівцях церква також була дерев'яна з дзвіницею, освячена в ім'я святого Миколая Чудотворця. Її збудували на кошти князя Любомирського, який був власником обох сіл до 1783 року. Іконостас із цього храму пізніше продано в церкву сусіднього села Біликівці [8, с. 624–625].

У зв'язку з переселенням жителів на

Іл. 3. Вигляд на місце розташування Війтівців. 2010 р. Фото О. Зайцевої

2382 сажні орної землі, 3 десятини сіножаті з дубовим лісом. Усієї землі відповідно було 36 десятин 2382 сажні. Будинок священика старий, відремонтований у 1882 році. Інші будівлі й приміщення для псаломщиків споруджено 1884 року [8, с. 624–625].

У другій чверті ХХ ст., як і в більшості сіл і містечок, православну церкву в Северинівці закрили й переобладнали під будинок культури. У зв'язку із цим виконком Вінницької обласної Ради депутатів трудящих своїм рішенням № 456 від 5 липня 1961 року «Про вилучення церков, які використовувались в довоєнний час під сільські клуби з користування релігійних громад, про знесення аварійних молитовних будинків та інших» вирішив вилучити церкву с. Северинівка з користування релігійної громади і погодився з рішенням виконкому Жмеринської районної Ради депутатів трудящих про використання вилученої церкви під сільський будинок культури. Релігійну громаду села було знято з реєстрації і розірвано з нею договір на оренду церкви [1, арк. 18–19; 2, арк. 44]. Після цих подій архітектурні ознаки храмової споруди було знищено, а добудовано стіни та перекриття, які збільшили площу будинку культури.

Проте спогади про зруйновану церкву живуть дотепер у пам'яті людей. Так, Євгенія Григорівна Ковальчук, 1936 р. н., розповідає: *«Я ходила в церкву. То була церква, оце, де дом культури тута. Ви бачили можи, чи не? Но там дві колони тіки стоїт, спереди, звідци, від вулиці. Отак було. Вона зроблина христом була, церква ця. То це ше цих дві лишили, а дві тут. А ці вони обрубали бока, христи. Колони були кругом. Гарна церква була і зніштожили всьо. Зробили зразу склад колгоспний, а тинер зробили дом культури. Но тинер такої церкви ніхто ни постави. Півтора метра стіна була і така, шо полностью, ни так, то вашиш тай то кірпіч чи камішок, а воно просто тако, як бітоніроване. Отак вони робили. Такі кренкі ці стіни всьо поробили. А тинер ніхто. Повалили і нима толку ніякого»* [5] (іл. 4).

Зі спогадів очевидців відомо, що біля церкви в передвоєнний період був похований один зі священиків с. Северинівка: *«Батюшка то був коло церкви (похований. – О. З.) дуже давно. Ше до війни була церква, і помер батюшка, і коло церкви його були похоронили. І був хрест, і тоді хреста вже прийняли. А тоді ше примуровували зданіє. Ше примуровували до цієї церкви, то були викопали кістки батюшки. Але де вони його поділи, я не цікавилась, ни знаю де вони його поділи. Но, казали, шо кістки викопали, як копали фундамент трахтором»* [4].

Євгенія Федорівна Ковальчук, 1958 р. н., пригадала переказ про свого прадіда – дзвонаря в церкві: *«Церква була, де клуб зараз. Це церква була на всю округу, панська. О! Мій прадід був звонаром у церкві. І бабка на Піддубині (мікротопонім с. Северинівка. – О. З.), там аж на Піддубині, вона була, ну, старенька бабка. Ну, вона зара рос-*

Іл. 4. Вигляд на сільський будинок культури та школу. с. Северинівка. 2009 р. Фото В. Косаківського

**Іл. 5. Церква Різдва Пресвятої Богородиці с. Северинівка. 2009 р.
Фото В. Косаківського**

отцем Олександром (Демчиком). Перша громада протягом 2006–2011 років коштом прихожан та всіх небайдужих збудувала й освятила Храм Різдва Пресвятої Богородиці (іл. 5). Сталася ця подія 18 вересня 2011 року. На свято освячення храму з'їхалися з району всі священнослужителі УПЦ КП, також був присутній архієпископ Вінницький і Брацлавський Онуфрій (Хаврук). Узяв участь в урочистостях і хор Київської духовної семінарії. Прихожани пройшли цього дня таїнство сповіді.

Друга громада поки що будує свій храм, а служби Божі проводять в одній з кімнат сільського будинку культури. Також невелика каплиця діє і в палаці Северина Орловського, збудованому в 1802–1804 роках, який 1936 року переобладнано під кістково-туберкульозний санаторій (іл. 6).

казувала. Я почала до неї на старості ходити. То бабуся міні Силиха розказувала. То вона каже...: “Як Мусій Бортнік б'є в дзвони, всьо кину, йду до церкви. Бо Мусій Бортнік як удари по звонах, то аш сироти виходять”. Так мій дід умів, прадід. Так бив.

“А другий (інший дзвонар. – О. З.), – кажи, – як тарах, тарах, тарах, – кажи, – як по затулі. І всьо, – кажи, – ни йду (у церкву. – О. З.)”». Каже: “Вийду на город, послухаю. Не. – кажи, – як забив в дзвони. Мусій сьодні б'є”. По всьому селі люди пізнавали, хто сьодні б'є в звони.

Дід помер в шідесятих..., ше міні було шість років, шідесят четвертому році (1964 рік. – О. З.) дедушка помер. Прожив десь 80 с чимось років» [6].

Церковне життя в Северинівці почало відновлюватися лише з проголошенням незалежності України. І на сьогодні в селі діє дві православні громади: громада Української православної церкви Київського патріархату, яку очолює отець Василь, та громада Української православної церкви Московського патріархату, очолювана

**Іл. 6. Палац Северина Орловського (нині – кістково-туберкульозний санаторій). с. Северинівка. 2010 р.
Фото О. Зайцевої**

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вінницький обласний державний архів. – Ф. Р-2700. Виконком Вінницької обласної Ради депутатів трудящих. Протокольна частина. – Оп. 6. – Спр. 1658 Рішення Виконкому Вінницької обласної Ради депутатів трудящих № 451. – №500. 1961 р. – 263 арк.
2. Вінницький обласний державний архів. – Ф. Р-2700. Виконком Вінницької обласної Ради трудящих. Заступник голови облвиконкому по торгівлі, охороні здоров'я, освіті і др. – Оп. 6. – Спр. 1880 Листування з райвиконками в справах руської православної церкви і релігійних культів, збору металевого брухту, з товариством польсько-радянської дружби і Всесоюзним акціонерним товариством «Інтурист». 1 січня 1962 – 25 грудня 1962 г. – 65 арк.
3. *Жарких М.І.* Храми Поділля. Довідник. – К., 2007.
4. Записав В.А. Косаківський 19 червня 2009 р. від Євгенії Семенівни Матищук (Димчук), 1926 р. н., жительки с. Северинівка.
5. Записав В.А. Косаківський 22 червня 2009 р. від Євгенії Григорівни Ковальчук, 1936 р. н., жительки с. Северинівка.
6. Записав В.А. Косаківський 27 жовтня 2011 року від Євгенії Федорівни Ковальчук, 1958 р. н., жительки с. Северинівка.
7. О ревизии протоиереем Скворцовым Подольской епархии в 1831 г. // Подольские епархиальные ведомости. – 1890. – № 46. – С. 1052–1065.
8. *Сецинский Е.И.* Приходы и церкви Подольской епархии / Е.И. Сецинский // Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета. – Каменец-Подольский, 1901. – Вып. IX. – 1064 с.